

Sámedikki plánaveahkki

1. Ulbmil

Plánaveahki ulbmil lea dili láhčit nu ahte sihkarastá sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu ja daid suodjaleami ja viidásat ovdáneami stáhtalaš, regiovnalaš ja gielddalaš plánemiin ja earjilmearrádusain plána- ja huksenlága dahje eará lága mielde, gč. plána- ja huksenlága § 3-1 vuosttaš lađđasa, c bustáva.

2. Doaimmaguovlu

Plánaveahkki guoská plánemiidda ja mearrádusaide mat sáhttet váikkuhit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu árbevirolaš sámi guovllus nannámis ja mearas gitta ovtta nautalaš miilla rádjái eanalinjá olggobeallái. Árbevirolaš sámi guvlui gullet Romsa ja Finnmárku ja Nordlándá ja suohkana maidda boazodoalloláhka ja trollheimenláhka gusket, ja suohkanat Engerdal, Flatanger, Folldal, Frosta, Grong, Holtålen, Høylandet, Inderøy, Indre Fosen, Leka, Levanger, Lierne, Meråker, Midtre Gauldal, Namsskogan, Namsos, Nærøysund, Oppdal, Orkland, Os, Osen, Overhalla, Rendalen, Rennebu, Rindal, Røros, Raarvihke, Selbu, Snåase, Steinkjer, Stjørdal, Sunndal, Surnadal Tolga, Tydal, Tynset, Verdal, Ørland ja Åfjord.

Sámediggi galgá plánaveahki vuodđun atnit iežas oaivadeamis ja plánaproseassaid searvamiin, ja sáhtta plánemiin ja mearrádusain mat eai soaba plánaveahkkái ovddidit dárbbalaš vuostaldeami, váidalusa ja gáibádusa das ahte regiovnalaš plána galgá departementii ovddiduvvot.

Gielddat galget plánaveahki vuodđun atnit gielddalaš plánemis, plánameannudeamis ja sierralohpeohcamiid gieđahallamis. Fylkkagielddat galget plánaveahki vuodđun atnit regiovnalaš plánemis. Stáhtalaš pláneneiseválddit galget plánaveahki vuodđun atnit stáhtalaš areálaplánaid ráhkadeamis.

3. Gáibádusat plánaprosessii ja mearrádusvuodđui

Plánemis ja ovttaskamearrádusas plána- ja huksenlága mielde ja láhkaásahusa mielde váikkuhusčielggademiid birra galget:

- a. Váikkuhusat sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođui leat nu bures go vejolaš čielggaduvvon ja čuvgejuvvon, ja árbevirolaš ja dieđalaš máhtu ala huksejuvvon. Árvvoštallamat galget čálalaččat leat olámuttos guoskkahuvvon vuoigatvuođalaččaide, beroštumiide ja almmolašvuhtii.
- b. Sámi beroštumiid ovddasteaddjit konsulterejuvvojit. Konsultašuvnnaid galgá čađahit buot dieđuiguin relevánta beliid birra buot dásiin áššis ja dat galgá buori oskkus dáhpuhuvvat ja ulbmilin ovttamielalašvuođa joksat. Sámediggi galgá konsulterejuvvot dušše áššiin main ii leat vuostaldanlohpi plána- ja huksenlága § 5-4 mielde.
- c. Doaimbajuid ollislaš váikkuhusat guoskevaš geavahusguovllus árvvoštallojuvvojit nu ahte vuhtiiváldá juo čađahuvvon, mearriduvvon dahje dohkkehuvvon plánaid dahje doaimbajuid.
- d. Eavttuid maiguin áigumuš lea heađuštit ahte plánat ja doaimbajut ožžot unohis váikkuhusaid sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmamii ja servodateallimii galgá árvvoštallat ja mearridit go nu lea vejolaš. Das galgá árvvoštallat vejolašvuođa eavttuid mearridit areálaid ja resurssaid ođđasis ásaheapmái, restitušuvdnii ja máhcaheapmái maŋŋá go doaimbajidju lea loahpahuuvvon.
- e. Luondduvuođu vuhtiiváldima galgá mearkkašahtti ollu deattuhit.
- f. Plánen ja earjilmearrádus ii galgga ollislaš árvvoštallama vuodul dagahit ahte sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima joatkin biehttaluvvo dahje mearkkašahtti láhkai loavkiduvvo geavahusguovllus.
- g. Láhččojuvvo nu ahte sámegiela bealit besset sámegiela geavahit sihke čálalaččat ja njálmmálaččat.

4. Deatlaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaimmaheapmái

Plánen ja earjkmearrádusat galget:

- a. Čearuid, čearuid lahtuid, boazoguohtunorohagaid, siiddaid, siidaosiid ja boazodolliid areála- ja resursavuodū sihkkarastit dakko bokte ahte báikkálaš ja regiovnalaš váikkuhusaid vuhtiiváldá, dás maiddá garvinčuozaheapmái.
- b. li boazodoalu johtolagaid giddet.
- c. Dárbbalaš meriin árbevirolaš guollesajiid ja gođdosajiid areálaid sihkkarastit mat leat mearkkašahtti mávssolaččat guolásteapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, ja ahte dorskebiebmanrusttegiid ii ášahuvvo sadji eamidorski gođdoguovlluide. Váikkuhusat eai maid galgga báikkálaš guolásteapmái dagahit mearkkašahtti stuorra máhcakeahtes vahága dahje billisteami dihto guovllus.
- d. Areálaid sihkkarastit árbevirolaš meahcásteapmái nugo bivddu, guolásteami, murrema, čoaggima, murjema ja duodjeávdnasiid viežžama.
- e. Kontinuitehta gozihit johtalussii ja beassamii árbevirolaš meahcásteami johtolagaide.
- f. Dárbbalaš meari mielde sihkkarastit gilvojuvvon ja gilvvihahtti eatnamiid eanadoallobuvttadeapmái ja guohtunguovllu šibihiidda nu stuorra šibitčorragii go doallu dálvvi badjel biebmát nagoda.

Plánema ja earjkmearrádusa váikkuhusaid ferte árvvoštallat ovttaskas olbmuid ja olmmošjoavkkuid ektui main lea eallinvuodū mii lea luonddivuodū ávkkástallamii čadnojuvvon; ollásit, muhtun muđui, dahje meahcástan- ja ealáhuslohtnolasvuodaiguin.

5. Deatlaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaimmamii

Plánen ja earjkmearrádusat:

- a. Galget dagahit luonddu guoddevaš geavaheami ja vuhtiiváldima, vuodđun sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmamii ja servodateallimii.
- b. Berrejit sáji láchit sosiokultuvrralaš diliid bisuheapmái nugo giellageavaheapmi, sosiálalaš geavahus, árbevirolaš máhtu fievrredeapmi ja buolvvaid gullevašvuodta eanadahkii, ássanbáiki ja báikegoddi nu ahte lea mielde kontinuitehta ovddideamen luonddivuodū geavaheamis.
- c. Berrejit mánáid lagas birrasiin sihkkarastit areálaid ja rusttegiid mat buktet vejolašvuodta eará mánáiguin ovtastallat, bisuhan dihte sámi kultuvrraset ja identitehtaset. Doaimmabijut mat oktavuodta bisuhit ja máhtu fievrredit buolvvas buvvii berrejit fuomášumi oazžut.
- d. Berrejit dagahit ahte barttaid ja bartaguovlluid huksen váldonjuolggadussan dáhpáhuvvá regulerenplána mielde gos maiddá guoskevaš infrastruktuurdoaimmabijut dákkár bartaguovlluide leat plánas mielde. Bartahuksen berre nu guhkás go vejolaš leat čohkkejuvvon konsentreren dihte vahága lundui.
- e. Galgá kulturmuittuid ja kulturbirrasiid suodjalit, dás maiddá báikkiid maidda historjjálaš dáhpáhusat, osku dahje árbevierru lea čadnojuvvon, nu ahte daid historjjálaš árvvut ja geavahanárvu aktiviserejuvvon dálááiggis ja boahitevaš buolvvaide.

Mearkkašumit plánaveahki ovttaskas čuoggáide

Čuokkis 1. Ulbmil

Čuoggá 1 vuodđun lea plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávva mii dadjá ahte plánat galget lága ulbmilparagráfa rámmaid siskkobealde sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmama ja servodateallima luonddivuodū. Plána- ja huksenlága § 3-1 ja plánaveahki ulbmilparagráfa eai daja dušše dan ahte sámi luonddivuodū sihkkarastin lea vuhtiiváldin maid plánemis galgá gozihit, muhto maiddá ahte láchka galgá leat aktiivvalaš reaidu dán barggu čoavdimis.

Plána- ja huksenláhka galgá nappo maiddái leat váikkuhangaskaoapmin masa positiivvaláš doaibmabijuid sáhttá mearridit gozihan dihte barggu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu sihkkarastimis. Dákkár positiivvaláš doaibmabijut sáhtte ovdamearkka dihte leat ahte gielddat iežaset areálageavaheami, -suodjaleami ja -hábmema plánemis aktiivvalaččat mearridit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu sihkkarastit. Dan sáhttá ovdamearkka dihte dahkat go bidjá áššái guoski areálaulbmila lagabui mearriduvvon, heivvolaš guovlluide, gč. plána- ja huksenlága § 12-5, dahje plána- ja huksenlága § 11-8 mielde mearridit vuhtiiváldinguovlluid. Dákkár guovlluid ásaheapmi sáhttá maid dagahit ahte ON guoddevašvuođa mihttomeriid joksat. Ráđđehus lea mearridan ahte ON 17 guoddevašvuođa mihttomearit, maidda Norga lea guorrasan, galget leat váldo geaidnun min áiggi stuorámus hástalusaid čuovvoleapmái, maiddá Norggas. Danne lea deatalaš ahte guoddevašvuođa mihttomearit šaddet servodat- ja areálaplánema vuodu oassin, gč. Našuvnnalaš vuordámušat regiovnnalaš ja gielddalaš plánemii 2019-2023:s. 3.

Ulbmilparagrafa geažil plánaveahkki gusto maiddá suorgelágaide gos plánat daid mielde gullet plána- ja huksenlága ulbmilmearrádusa rámma siskkobeallai ja doibmet ovtas plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávain.

Vuosttamušžan lea Sámediggi geas lea váldi sámi beroštumiid plánaoktavuođas identifiseret ja albmanahhtit.

Dasto plánaveahki ulbmilmearrádus vástida Finnmárkolága ulbmilmearrádussii gos daddjojuvvo ahte: Lága ulbmil lea lágidit diliid nu, ahte eatnamat ja luondduvalljodagat Finnmárkku fylkkas hálddahuvvojit dásseidis ja ekologalaččat suvdinnávccalaš vuogi vuogi mielde fylkka ássiide buorrin ja earenoamážit sámi kultuvrii, boazodollui, meahcásteapmái, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii vuodusin. Dákkár suodjaleapmi čuovvu maid Vuodđolága § 108:s ja álbmotrievttálaš mearrádusain nugo ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álgoálbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain (ILO 169), ja ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, gč. plána- ja huksenlága § 3-1 njealját lađđasa.

Plána- ja huksenlágas ja dán plánaveahkis geavahuvvojit doahpagat "sámi kultuvra, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin" dahje "sámi kultuvra dahje ealáhusdoaimmaheapmi". Vuodđolága § 108:s geavahuvvojit doahpagat "Giella, kultuvra ja servodateallin", Finnmárkolágas ja mineráلالágas geavahuvvo "sámi kultuvra, boazodoallu, meahcásteapmi, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin", go fas luonddušláddjivuodálágas geavahuvvo dušše dajaldat "sámi kultuvra". Dát veahá iešguđetlágan dajaldagat gokčet dan seamma. Kulturdoaba vuodđolága § 108:s guoská buot beliide sámi kultuvrras ja dasto maiddá gillii, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi maid anii NAČ 1984:18:s vuodđun ahte kulturdoaba galgá dynámalaččat dulkojuvvot nu ahte guoská maiddá ovdáneapmái mii dáhpáhuvvá. Sámi kultuvrra galgá viidát áddet, ja danne leat lassidoahpagat nugo "ealáhus", "ealáhusdoaimmaheapmi", "boazodoallu", "meahcásteapmi", "giella" ja "servodateallin" iešguđet lágain unnit eanet geavahuvvon presiseren dihte áddejumi kulturdoahpagis. Dán plánaveahkis lea kulturdoaba dárkilabbot konkretiserejuvvon vuhtiiváldima ja dahkamušaid ektui mat plánema oktavuođas gozihuvvojit.

Ulbmil mii dadjá ahte plánaveahkki galgá sihkkarastit "sámi kultuvrra suodjaleami ja viidasat ovdáneami (..)" deattuha ahte sámi kultuvra ii leat lihkatmeahtun, muhto ahte máhttu luondduvuođu geavaheami birra ja geavahus leat dynámalaččat ja rivdet, luonddu ja birrasa váikkuhusaid geažil. Sániit *viidasat ovdáneapmi* galget kultuvrralaš joatkevašvuođa sihkkarastit, ja eai galgga dulkojuvvot vejolašvuohtan sápmelaččaid ávnnaslaš kulturvuodu heaittihit ja gáržžidit.

Čuokkis 2. Doaibmaguovlu

Plánaveahki čuoggá 2 vuosttaš lađas čájeha áššálaš ja geográfalaš doaibmaguovllu. Plánaveahki áššálaš doaibmaguovlu lea buot áššiid gieđahallan plána- ja huksenlága mielde nugo plánamearrádus, earhkilmearrádus ja sierralohpemearrádus plánaáššiin, dás maiddá sierralohpeáššiin. Dasto dat guoská plánastrategiija, plánaprográmma ja čielggadanprográmma hábmemii plána- ja huksenlága mielde ja láhkaásahusa mielde váikkuhusčielggademiid birra.

Plánaveahki áššálaš doaibmaguovlu lea mealgadii seamma go doaibmaguovlu Sámedikki njuolggadusain meahci rievdaduvvon geavaheami birra. Njuolggadusaid doaibmaguovlu rievdaduvvon meahccegeavaheami birra guoská, nugo dán plánaveahkis, maiddá váikkuhusčielggademiide, gieldda areálaoassái, regulerenplánaide ja sierralohpeohcamiidda areálaplánain, muhto ii regiovnalaš plánaide ja gieldda servodatoassái.

Geográfalaš doaibmaguovlu lea justa seamma go dat maid árbevirolaš sámi guovllun áddet. Guovlu lea definerejuvvon plána- ja huksenlága § 5-4 goalmát lađđasa mearkkašumiin Sámedikki vuosttaldanválddi birra. Fylka- ja gielddanamahasat plánaveahkis sohpet rievdademiide gielddastruktuvrras mat 2020 rájes gustojit.

Geográfalaš doaibmaguovlu guoská maid merii sámi guovlluid olggobealde ovtta nautalaš miilla rádjái eanalinjjas olggos, gč. plána- ja huksenlága § 1-2. Árbevirolaš sámi riddo- ja vuotnaguovlluin ii leat makkárga čielga definišuvdna. Vuolggasadjin dat leat riddogiellat mat gullet árbevirolaš sámi guovlui.

Árbevirolaš sámi guovllus ii dárbbas buot plánemis leat njuolga mearkkašupmi sámi kultuvrii. Dan ferte dattege ovttaskas guovllu ektui árvoštallat, ja ovttaskas plánema ja mearrádusa ektui.

Čuoggá 2 nuppi lađđasa mielde lea Sámedikkis oppalaš ovddasvástádus čuovvolemis, ovdáneamis ja oaivadeamis plánaveahki ektui. Plánaveahkki ásaha maid vuodu Sámedikki geatnegahttojuvvon searvamii plánemii mii Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 3-2 goalmát lađđasa mielde. Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 5-4 goalmát lađđasa mielde vuosttaldanvuogatuhtta gielddalaš areálaplánaid ja regulerenplánaid vuostá mat olgguštit dahje eai gozit beroštumiid main lea mearkkašahtti mearkkašupmi sámi kultuvrii. Sámediggi sáhtta maid vuosttaldeami ovddidit konsešuvdnaáššiid gieđahallamiin energiialága § 2-1, čázadatregulerenlága § 6 nr. 1 ja čáhceresursalága § 24 mielde. Dasto sáhtta Sámediggi gáibidit ahte regiovnalaš plánat ovddiduvvot departementii jus mearkkašahtti sámi beroštumit eai albma láhkai gozihuvvo, gč. § 8-4. Plánaveahki čuoggáin 4 ja 5 konkretiserejuvvo dárkilabbot mii lea mii sámi kultuvrra luondduvuđđui sáhtta váikkuhit. Sámediggi sáhtta vuosttaldeami ovddidit plánaide dahje doaibmabijuide mat okto, dahje guovllu ovddeš plánaiguin ja doaibmabijuiguin ovtta dahket veadjemeahtumin dahje mearkkašahtti váddásabbon sápmelaččaide joatkit guoskevaš guovlluid ávkástallamiin. Vaikke vel plánaveahkki konkretisere ge dárkilabbot guđe váikkuhusaid árvoštallat galgá ja vuhtiiváldimiid gozihit galgá, de eai álo leat čielgasat ovttaskas dilálašvuodaid ektui. Plánaveahkki addá pláneneiseváldái stuorra doaibmamuni ieš hábmet plánaid báikkálaš dilálašvuodaid ektui. Lea deataleamos ahte mearkkašahtti sámi beroštumit eai olggušuvvo.

Čuoggá 2 goalmát lađđasa mielde galgá plánaveahki vuodđun atnit buot plánemis. Ášši ektui lea lunddolaš ahte plánaveahkki ii čana plánaeiseváldi juridihkalaččat dahje galgga áddejuvvot instruksan man pláneneiseváldi lea geatnegas čuovvut. Plánaveahki ovttaskas čuoggát dattege konkretiserejit geatnegasvuodaid mat plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávas čuvvot ja geatnegasvuodaid mat eará lágain čuvvot ja Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid. Iešguđet čuoggát leat oaivadeaddjin vuosttaldanválddi ektui maid Sámediggi lága § 5-4 mielde sáhtta doaimmahit gielddaplána areálaoassái ja regulerenplánaide, konsešuvdnamearrádusaid váidalusaide energiialága, čázadatregulerenlága ja čáhceresursalága mielde, ja vejolašvuhtii regiovnalaš plánaid lága § 8-4 mielde departementii ovddidit. Seamma láhkai go čuoggás 1 galgá plánaveahkki plána- ja huksenlága ulbmilmearrádusa mielde maiddá suorgelágaide gustot gos

plánat daid mielde gullet plána- ja huksenlága ulbmilmearrádusa rámma siskkobeallai ja doaibmat ovtta plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávain.

Plánemis ferte maid vejolašvuoda rahpat dasa mii ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, artihkkalis SP 27 čuovvu, gč. olmmošvuoigatvuodálága § 2-3. SP:s 27 čuovvu ahte váikkuhusaide eamiálbmogiid kultuvrii galgá bidjat mearkkašahtti deattu ja ahte ii goassege sáhte sámi luondduvuodđui billistemiide lobi addit mat dagahit ahte olmmoš gii eamiálbmogii dahje eamiálbmoga muhtun jovkui gullá biehttaluvvo dahje mearkkašahtti láhkai loavkiduvvo iežas ealáhusa ja kultuvrra doaimmaheamis. Árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheapmái dat mearkkaša ahte billisteamit eai sáhte dagahit ahte doaibma ii leat šat gánnáhahtti (HR-2017-2428-A teakstaasit 71, 87, 94; NAČ 2007: 13 Ođđa sámevuoigatvuohta siidu 203. Go árvvoštallá leago várra dákkár ráji rasttildit, de galget eavttut a) doarvái buorre čielggadanvuodđu, b) konsultašuvnnat, c) visováikkuhusat, d) váidudeaddji doaibmabijut ja e) kvalifiserejuvvon stuorát deaddu beroštumiin leat mielde. Dát eavttut čuvvot maid njuolggadusaid § 3:s.

Čuokkis 3. Gáibádus plánaprocessii ja mearrádusvuodđui

Dát njuolggadus čielggada gáibádusaid dasa mo plánabargu galgá doaibmat ja mii plánabarggus galgá leat mielde.

Plánaveahki čuoggá 3 a bustávva galgá čuvgen- ja čielggadangeatnegasvuoda sihkkarastit. Dat maid čuovvu plána- ja huksenlága čielggadangaibádusas, hálddašanlága čuvgeatnegasvuodas, luonddušládđjivuodálága prinsihpain almmolaš mearrádusaide ja stáhta čielggadaninstruksan. Vai vuoigatvuodalaččaide, beroštumiide ja almmolašvuhtii livččii vejolaš árvvoštallamiidda oainnu mearridit ja vel mearridit lea go áššemeannudeamis meattáhus, de árvaluvvomat fertejit leat čálalaččat ovdal go mearrádus dahkkojuvvo. Njuolggadus dadjá maid ahte váikkuhusaid árvvoštallama vuodđun galgá leat dieđalaš ja árbevirolaš máhttu. Dát prinsihppa čuovvu luonddušládđjivuodálága § 8:s, gč. § 7, nu ahte gusto buot almmolaš válddi doaimmahemiide gitta opmodaga hálddašeamis. Čielggademiid sisdoallu ja lohku galgá heivehuvvot guoskevaš plánii ja leat relevánta mearrádussii mii galgá dahkkojuvvot, gč. lálkaásahusa váikkuhusčielggademiid birra § 17 vuosttaš lađđasa manjimus čuoggá.

Plánaveahki čuoggá 3 b bustávva goziha prinsihpa mii dadjá ahte sámi beroštumiid ovddasteaddjit galget plánaprográmma, čielggadusprográmma, plánaevttohusa ja mearrádusaid birra konsulterejuvvot. Konsulterengeatnegasvuohta sáhtta guoskat sihke Sámedikki ektui ja eará sámi beroštumiid ektui. Presiserejuvvo ahte konsulterengeatnegasvuohta guoská maid sámi vuoigatvuodalaččaide mat hálldahuslaččat gullet min ránnjáriikkaide, ja mat dološáiggi rájes geavaheami vuodul doaimmaset doaimmahit guovllus mii plánaveahki doaibmaguvlui gullá. Dákkár konsulterengeatnegasvuohta čuovvu ILO 169:s, earenoamážit artihkal 6:s, ON eamiálbmotjulggaštusa artihkal 19:s ja SP 27:s. Giella- ja ođasmahttindepartemeanttas lea lálkaevttohus konsultašuvnnaid birra ja oaivadusevttohus fylkkagielladaid ja gielladaid konsulterengeatnegasvuoda birra gieskat leamaš gulaskuddamis. Danne čujuhit dáidda dokumeanttaide gos dárkileappot čilgejuvvo mo konsultašuvnnat galget čađahuvvot. Plána- ja huksenlága § 5-1 mearkkašumiin daddjojuvvo ahte lea earenoamáš geatnegasvuohta mieldeváikkuheami sihkkarastit joavkkuide sámi álbmogis ja ahte dat čuovvu ILO 169:s. ILO 169 mieldeváikkuheami hápmi leat konsultašuvnnat.

Konsulterengeatnegasvuohta čuovvu álbmotrievttis ja ovdal namuhuvvon lálkaevttohus lea danne gustovaš riivtti nannen lágas. Sámediggi áigu čujuhit ahte buot konsultašuvnnat galget hálddašanlága ja čielggadaninstruvssa rámmaid doahttalit. Evttohusat ja čovdosat mat digaštallojuvvot galget danne ovdal konsultašuvnnaid álo leat gulaskuddamis leamaš. Danne leat konsultašuvnnat lasáhus ja ii juoga mii boahá eará demokrátalaš mearrádusproseassaid sadjái.

Deattuhuvvo ahte searvadahttin, konsultašuvdna ja mieldeváikkuheapmi berrejit dáhpuhuvvat nu árrat go vejolaš proseassain.

Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 5-4 mielde vuosttaldanváldi. Dát váldi sihkkarastá Sámedikki searvama plánearrádusain seamma láhkai go konsultašuvnnaid váldoelemeanttat.

Konsulterengeatnegasvuohta gielddalaš pláneannudeamis ii guoskka danne Sámedikki ektui. Stáhtalaš areálaplánain plána- ja huksenlága § 6-4 mielde ii leat plána- ja huksenlága § 5-4 mielde vejolaš vuosttaldeami ovddidit. Dákkár oktavuođain gusto stáhta konsulterengeatnegasvuohta Sámedikki ektui.

Plánaveahki čuoggá 3 b bustávva goziha prinsihpa mii dadjá ahte geavahanguovllu ovdalis ja plánejuvvon doaibmajuid visováikkuhusaid galgá buot áššiin árvvoštallat plána- ja huksenlága mielde ja láhkaásahusa mielde váikkuhančielggademiid birra. Dat lea hui deatalaš danne go ovttaskas doaibmajidju mii iešalddis ii dárbbas leat stuoris sáhtta dagahit hui deatalaš erohusa vejolašvuhtii luondduvuođu árbevirolaččat beassat geavahit ja geavaheami kontinuehttii. Plána- ja huksenlága § 3-1 mearkkašumis oidno maid ahte doppe gos boazodoalloberoštumit guoskkahuvvojit galget plánaid ja doaibmajuid buohkanas váikkuhusat ovttaskas orohagas /čearus árvvoštallojuvvot. Dát čuovvu maid láhkaásahusa § 21 goalmát lađđasis váikkuhusčielggademiid birra (VČ-láhkaásahus). VČ-láhkaásahusas galget dákkár buohkanas váikkuhusat buot birrasiidna ja servodatfáttáin árvvoštallojuvvot. SP artihkal 27 mielde eai leat dákkár visováikkuhusárvvoštallamat ge ráddjejuvvon eksklusiiva ja kulturspesifihkka sámi geavaheapmái dego boazodollui. Dáid árvvoštallamiid ferte danne dahkat maiddái luondduvuođu eará árbevirolaš geavaheami ektui, gč. olmmošvuoigatvuođalága § 2-3.

Plánaveahki čuoggá 3 d bustávva čujuha dasa ahte galgá váidudeaddji doaibmajuid árvvoštallat dakko gokko luondduvuođu árbevirolaš geavaheapmái lea vejolaš heajos váikkuhusaid caggat. Dákkár váidudeaddji doaibmajuiin ferte leat duohta beaktu jus dain galggašii leat doaibma. Dákkár doaibmajuid árvvoštallama ferte dahkat mieldeváikkuheamiin ja konsultašuvnnaiguin sámi beroštumiiguin mat njuolga leat guoskkahuvvon. Ii leat doarvái ahte plánaeiseváldi okto mearrida eavttuid váidudeaddji doaibmajuid ektui buhtadan dihte mearrádusa rievtti mielde dieđekeahtá lea go doaibmajuiin jurddašuvvon beaktu.

Seamma láhkai galgá árvvoštallat vejolašvuođa eavttuid mearridit areálaid ja resurssaid ođđasis ásaheapmái, restitušuvdnii ja máhcaheapmái maŋŋá go doaibmajidju lea loahpahuvvon. Dat čuovvu ON julggaštusa artihkal 28:s eamiálbmogiid vuoigatvuođaid birra. Artihkal 28 buktá geatnegasvuođa eatnamiid, territoriaid ja resurssaid ođđasis ásaheapmái, restituert ja máhcahit maid eamiálbmogat árbevirolaččat leat oamastan dahje eará láhkai veahkadan dahje geavahan, ja mat leat konfiskerejuvvon, vuollástuvvon dahje eará láhkai manahuvvon almmá iežaset friija ja diehtovuđot ovdagihit miehtama haga. Alimusriekti čatná maid dákkár ođđasis ásaheami geatnegasvuođa ILO-konvenšuvnna 169 artihkalli 14 (1), gč. HR-2018-456-P (Nesseyby) teakstaossi 173.

Plánaveahki čuoggá 3 e bustávva goziha prinsihpa das ahte sámi kultuvrra jna. luondduvuođu vuhtiiváldin mearkkašahtti ollu deattuhuvvo. Maiddái dat lea gáibádus mii čuovvu SP 27:s. Dákkár mearrádusat leat maid sajáiduhttojuvvon biras- ja resursalágaide, nugo luonddušláddivuođaláhkii (§14), minerálašláhkii (§ 179, mearraresursaláhkii (§ 7 g bustávva) ja mearraenergiijaláhkii (§ 1-5). Dat dagaha ahte luondduvuođu vuhtiiváldin ii leat mielde dušše dakkár beallin go ollu eará. Jus doaibmajus leat garra gáržžideaddji váikkuhusat sámi árbevirolaš luonddugeavaheami luondduvuođu, de ii galgga eará vuhtiiváldimiid beroštumiin leat čielga stuorát deaddu.

Plánaveahki f bustávva goziha prinsihpa das ahte ollislaš árvvoštallama vuodul ii sáhte dakkár billistemi luondduvuođus suovvat mii dagaha ahte sámi kultuvra, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin biehttaluvvo dahje mearkkašahtti láhkai loavkiduvvo. Dát lea vealtameahttun caggi

dasa maid SP 27 mielde sáhtta suovvat. Jus billisteapmi dagaha ahte sámi árbevirolaš ealáhusbargi luondduvuođu geavaheapmi guovllus ii leat šat gánnáhahtti, de ii sáhte doaibmabiju suovvat (HR-2017-2428-A teakstaoasit 71, 87, 94; NAČ 2007:13 Ođđa sámevuoigatvuohta s. 203; Geir Ulfstein 2013). Ollislaš árvvoštallamis leat bealit mielde mat čuvvot plánaveahki čuoggá 4 a bustávas e bustávvii. Doppe gos sámi kultuvra gielain, servodateallimiin ja ealáhusdoaimmahemiin juo lea garrasit vaháguvvon galgá dat maid leat ollislaš árvvoštallama deatalaš bealli.

Plánaveahki čuoggá 3 g bustávva deattuha ahte sámegielat bealit besset sámegiela geavahit čálalaččat ja njálmmálaččat. Gielddalaš, regiovnnalaš ja stáhtalaš orgánaide sámegiela hálddašanguovllus čuovvu dat sámelága §§ 3-2:s ja 3.3:s. Giellahálddašanguovllu olggobealde ii leat njuolga vuoigatvuohta sámegiela geavahit gulahallamis almmolaš orgánain. Dattege lea deatalaš dasa saji láhčit vai ášši doarvái čuvgejuvvošii ja konsultašuvnnat attášedje jurddašuvvon beavttu.

Čuokkis 4. Deatalaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaimmaheapmái

Plánaveahki čuoggá 4 a bustávva čielggada guđe váikkuhusaid boazodollui árvvoštallat galgá go meahci geavaheapmi rievdá.

Areála- ja luondduvuođu lea boazodoalu deataleamos resursa. Dat lea ieš eaktun boazodollui ealáhussan ja kultuvran. Almmolaš eiseváldiin ja eará vuoigatvuođalaččain lea danne alldiineaset ovtta boazodoaluin ovddasvástádus boazodoalloareálaid sihkkarastit. Dat čuovvu maid boazodoallolága § 1:s. Boazodoalu doaimmahanvuohki dahká ealáhusa hui gitta areálaide, ja sivvan dasa leat marginála guohtunguovllut ja bohcco dárbu iešguđetlágan áigodatguohtumiidda ja johtolagaide daid gaskka. Plánameannudeamis galgá boazodoalu areála- ja resursavuođu váikkuhusaid árvvoštallat. Váikkuhusaid ferte boazodoalu iešguđet organiseren- ja vuoigatvuođadásiin árvvoštallat. Dan lea dárbu dahkat danne go billistemiide main leat dakkár váikkuhusat ahte boazodoalli ii šat sáhte gánnáhahtti láhkai iežas siiddas ja orohagas doaibmat, ii sáhte lobi addit, gč. plánaveahki čuoggá 3 f bustáva.

Sámedikkis lea ollislaš ovddasvástádus boazodoalu vuođu sihkkarastimis ja lea danne maid vuostaldanváldi plánain main lea mearkkašahhti váikkuhus boazodollui. Fylkkamánni boazodoallohálldahus lea stáhta eiseváldi boazodoalloáššiin ja ii leat danne plánaáššiin boazodoalu ovddasteaddji. Sámediggi ovddasta álbmotválljen orgánan sámi álbmoga, muhto ii leat ovttaskas sámi vuoigatvuođalaččaid ovddasteaddji. Boazodoallu sáhtta danne orohatstivrrain dahje siiddain gáibidit plánabarggus iežas ovddastit, gč. plánaveahki čuoggá 3 b bustáva. Fylkkamánnis lea, nugo Sámedikkis, vuostaldanváldi boazodoalu areála- ja resursavuođu suodjaleamis. Vaikke vel Sámediggi ja Fylkkamánni árvvoštalašedje vuostaldeami gažaldaga goabbat láhkai, de das ii leat makkárga mearkkašupmi dasa ahte sáhtta go vuostaldeami ovddidit, muhto šaddá leat oassin vihkkeameamis maid departemeanta áššis ferte dahkat go departemeanta galgá dan mearridit.

Plánaveahki čuoggá 4 a bustávas čuovvu ahte sihke báikkálaš ja regiovnnalaš váikkuhusaid rievdaduvvon geavaheamis galget árvvoštallat. Billistemiin sáhttet leat njuolga váikkuhusat areálavuđđui, muhto boazodoalu doaimmahanvuohki guohtetguovlluiguin, guohtunguovlluiguin ja johtolagat gujiiguin leat lotnolas ja ollislaš vuogádat mii billisteami geažil sáhtta biedganit. Boazu šaddá guovlluid garvit gos leat billisteamit ja aktivitehta, ja dat gáržžida bohcco vejolašvuođa stuorát guovlluid geavahit ja ii dušše ieš konkrehta fysalaš billisteami. Dat dagaha ahte meahci rievdaduvvon geavaheamis sáhttet eahpenjuolga ja regiovnnalaš čuozašusat dávjá leat unnimusat seamma bahát go báikkálaš njuolga váikkuhusat. Danne lea plánaid ja doaibmabijuid oktavuodas hui deatalaš olles doaibmavuogáda árvvoštallat.

Plánaveahki čuoggá 4 b bustávva goziha boazodoallolága mearrádusaid das ahte johtolagaid ii sáhte giddet, gč. boazodoallolága § 22. Kárttas oidno johtolat mas govdotat lea 1,5 km. Dán johtolaga sadji sáhtta mealgat ollu rievddadit dálkki ja siivvu mielde. Johtolat čájeha danne dušše

man háltái, ja danne ferte vuordit ahte johtin ferte sáhttit mealgat govddit eatnamis dáhpáhuvat. Dilálašvuodas gos boazodoallu ii beasa friija ja headuškeahtá bohccuiguin árbevirolaš johtolaga mielde johtit, johtolat adnojuvvo leat giddejuvvon.. Dat mearkkaša ahte ii leat sáhka dušše johtolaga ollásit giddemis, muhto ahte mearrádus fáttmasta maiddá johtolaga gáržžideami ja huksema dan lahka, ja muosehuhttima maid doaibmabiju huksen dagaha. Dan ferte konkreta dáhpáhusas árvvoštallat. Johtolagain lea earenoamáš suodjaleapmi justa danne go dain lea guovddáš mearkkašupmi joatkevaš boazodollui. Danne lea deatalaš ahte plánat ja doaibmabijut konkreta árvvoštallet váikkuhusaid johtolagaid suodjaleami ektui boazodoallolága § 22:s. Johtolahkii gullet maid giddejuvvon lánen- ja boltunsajit bohcco fievrredeapmái.

Plánaveahki čuoggá 4 c bustávva guoská riddo- ja vuotnabivddu areálaide ja doaibmabijuid váikkuhusaide. Ođđa areálageavaheamis ovttá nautalaš miilla rádjái eanalinjás olggos berre guollebiebmanrusttegiid, bieggá- ja bárrofápmohuksema, mineráladoaimma deponerema, petroleumdoaimma fanasjohtalemiin, revrebidjama ja kábelbidjama jna. váikkuhusaid dálá guollesajiid ja gođđosajiid ektui árvvoštallat. Dát mearrádus guoská danne duohta areálageavaheapmái, mii joatkevaš guolásteami dáid guovlluin sáhtá headuštit. Dákkár rievdaduvvon areálageavaheami váikkuhusaid berre earenoamážit árvvoštallat joatkevaš báikkálaš geavaheami ja ássama vejolašvuoda ektui. Akvakulturlágas čuovvu ahte areálaberoštumiid galgá vihkket go akvakultuvrra lokalitehtaid mearrida, ja ahte earret eará galgá eará areálaberoštumiid earenoamážit deattuhit, gč. §§ 6 ja 16. Láhkaásahusas akvakultuvrra lobi birra eará šlájaide go luossa, dápmot ja girjeluossa čuožžu § 7 vuosttaš lađđasa a bustáva nuppi čuoggás ahte: "Lokalitehtaid ii galgga dorskái ásaht eamidorski gođđoguovlluide". Lea seamma go dat maid dán plánaveahkis oaidnit. Gođđoguovlluid čielggadeamis lea deatalaš árbevirolaš máhtu dan birra viežžat.

Čuoggá 4 c bustávva guoská maid doaibmabijuid vejolaš váikkuhusaide earret konkreta fysalaš doaibmabiju mearas. Dat guoská doaibmabijuide mat sáhttet nuoskkidit, jiekŋaráhkadeami rievdadit, rávnjiide, vuonaid čáhcečoahkkádussii ja -temperatuvrii. Dat sáhtá ovdamearkka dihte guoskat petroleumlágan aktivitehtii, guollebiebmanrusttegiidda, vuotnadeponiijaide dahje čázádatreguleremiidda mat dagahit ahte guoli guohtunvuoddu ja gođđodilálašvuodát rivdet, muosehuhttojuvvojit dahje billistuvvojit. Go dákkár doaibmabijut dagahit ahte geográfalaččat ráddjejuvvon guolásteapmi maid measta beare dihto guovllu álbmot lea doaimmahan nohkká, de daidda ii berre lobi addit. Dat čuovvu maid alimusrievtti duomus Gáivuotna-áššis (Rt. 1985 s. 247) gos alimusriekti gávnnašii ahte čázádatreguleren mii dagahii ahte vuona jiekŋa stuorui mielddisbuvttii buhtadangeatnegasvuoda manahuvvon guolásteami ovddas 50 vuotnaguolásteddjiiide geat ruovttubivdduin Gáivuonas barge. Ággan dasa lei ahte guolásteddjiiid bivdu lei leamaš nu konsentrerejuvvon ja earenoamáš ahte mealgadii sáhtii eksklusiivan adnojuvvot, ja lei olggos guvlui mealgadii doaibman seamma láhkai go vuoigatvuoda doaimmaheapmi.

Čuoggá 4 c bustávva atná maid vuodđun ahte váilevaš máhtu ii sáhte ággan geavahit doaibmabiju čađaheapmái. Seamma prinsihppa čuovvu maid luonddušláddjivuodálaga § 9:s.

Plánaveahki čuoggá 4 d bustávva goziha prinsihpa das ahte árbevirolaš meahcásteami nugo bivddu, guolásteami. čuoggima, murjema ja eará ávnasviežžama duodjái galgá sihkkarastit. Meahci ođasmuvvi resurssaid ávkástallanvugiid logahallan ii leat dievaslaš, ja sáhtá maid guoskat boazodoalu jeageldoahpumii gos dat lea lobálaš, gč. boazodoallolága § 64. Boazodoallolága § 26 mielde lea das geas lea vuoigatvuodta boazodoalu doaimmahit maiddá vuoigatvuodta bivddu ja guolásteami doaimmahit stáhtaalmennehis, ii earenoamážit matrikulerejuvvon stáhta opmodagas Finnmárkkuopmodaga eatnamis dan orohagas gos boazodoalu doaimmaha. Maiddá priváhta eatnamis sáhttet boazodoallovuogaduvvomat leat vuoigatvuodaid háhkan bivdui ja guolásteapmái dološ áiggi rájes geavaheami oamasteami bokte, gč. boazodoallolága § 4.

Olbmot ja joavkkuid olbmot mat boazodollui eai leat čadnojuvvo maid sáhttet leat rievtti háhkan ođasmuvvi resurssaid ávkkástallamii oamasteami ja dološ áiggi rájes geavaheami bokte. Čuoggá 4 d bustávva konstatere ahte ovttaskas olbmuid ja joavkkuid olbmuid luondduvuođu geavaheapmi, nugo bivdu, lubmen jna. sáhtta leat deatalaš sámi kultuvrra sihkkarastimii ja ovdánahttimii. Dát čuokkis plánaveahkis dáhtošii ahte plánaeiseváldi ferte areálaid dása sihkkarastit. Plánemis berre konsultašuvnnaiguin ja árbevirolaš geavaheamiin gozihit dákkár resursaávkástallama earenoamáš guovddáš ja deatalaš guovlluid. Lea ovdamearkka dihte vejolaš plána- ja huksenlága § 11-8 mielde vuhtiiváldinavágaid mearridit giđđaloddemii, rievssatgárdumii, sáivasáimmasteapmái, deatalaš luomejekkiide jna.

Plánaveahki čuoggá 4 e bustávva dadjá ahte plánemis galgá kontinuehta geahččalit gozihit ja beassama johtolagaide mat árbevirolaš meahcásteapmái leat čadnojuvvon. Joatkevaš praktihkalaš beassan meahcceresurssaide lea árbevirolaš geavaheami ja dán geavaheami máhtu bisuheami eaktu, gč. konvenšuvnna biologalaš šláddjivuoda birra art. 8j ja 10 (c) ja luonddušláddjivuodálaga § 1. Árbevirolaš geavaheapmi ii leat stahtalaš geavaheapmi. Sihke máhttu geavaheami birra ja ieš geavahus leat dynámalaččat ja rievdamin, luonddu ja birrasa váikkuhusaiguin. Danne lea báikegoddeálbmogii deatalaš ahte johtolagaid joatkevaš geavaheapmi bivdu ja čoaggimii lea vejolaš. Rievdaduvvon geavaheapmi mii dákkár kontinuehta ja beassama johtolagaide headušta gáržžida luondduvuođu árbevirolaš geavaheami. Johtolagaid geavaheapmi ferte dattege soahpat biologalaš, eanadatlaš ja geologalaš šláddjivuoda gáhttemiin, gč. njuolggadusaid § 7 a bustáva. Danne lea johtolagaid báikkálaš ja árbevirolaš geavaheapmi maid ferte geahččalit sihkkarastit.

Čuoggá 4 f bustávva čatnasa gilvojuvvon ja gilvvihahhti eatnamiid suodjaleapmái eanalága § 9 mielde. Go spiehkastemiid eanalága mearrádusain árvvoštallá das ahte gilvojuvvon eatnama ii galgga ulbmiliidda geavahit main áigumuš ii leat eanadoallobuvttadeapmi, de ferte dahkat ollislaš árvvoštallama gos árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheami beroštupmi deattuhuvvo dan mielde mii čuožžu oaivadusčuoggá 3 a bustávas f bustávvii.

Plánaveahki čuoggá 4 nubbi lađas dadjá ahte areálaplánaid váikkuhusaid galgá árvvoštallat ovttaskas olbmuid ja joavkkuid olbmuid ektui main ollásit, muhtun muddui dahje meahcástan- ja ealáhuslotnolasvuodaiguin lea eallinvuođdu mii lea luondduvuođu ávkkástallamii čadnojuvvon. Mearrádus čielggada ahte sáhttet leat sihke ovttaskas olbmot ja joavkkuid olbmot mat ođasmuvvi resurssaid ávkkástallet, ja maidda dasa ferte areálaid sihkkarastit. Dat lea seamma go Finnmárkolága § 24:s das ahte gielda sáhtta earenoamáš rievtti addit ođasmuvvi resurssaid ávkkástallamis dárkileappot čilgejuvvon guovllus árbevirolaš geavaheapmi mielde. Ii leat makkárga gáibádus dasa ahte ávkkástallan galgá leat ealáhusdoaimma vissis dienassturrodagain. Ávkkástallan sáhtta áinnas lotnolassii eará doaimmain dáhpuhuvvat mii birgejumi buktá. Dávja lea dákkár ávkkástallan doaimma mii lea veahkin dálloalloekonomiijai, ja nu maid dahká ahte ii leat nu stuorra dárbu njulgestaga dienasbargui dahje dienasdoimbi.

Čuokkis 5. Deatalaš vuhtiiváldimat kultuvrii ja servodateallimii

Plánen ja mearrádusat galget dagahit luonddu guoddevaš geavaheami ja vuhtiiváldima sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii vuodđun, nugo maid luonddušláddjivuodálaga § 1:s čuovvu. Vuhtiiváldimiid ja váikkuhusaid maid sámi kultuvrii oppalaččat ja sámi servodateallimii plánaveahki mielde ferte gozihit leat luonddu guoddevašvuohta, sosiokultuvrralaš bealit, mánáid bajásšaddanbiras ja kulturmuittut ja kulturbirrasat.

Plánaveahki čuoggá 5 a bustáva mielde berrejit plánat vejolašvuođa addit guoddevaš geavaheapmái ja luonddu vuhtiiváldimii sámi kultuvrii vuodđun. Dat mearkkaša ahte galgá árvvoštallat leat go plánaid váikkuhusat dakkárat mat sihkkarastet otná sámi kultuvrra ja servodaga dárbbuid almmá gáržžideamen boahteáiggi sámi servodagaid vejolašvuođa dárbbuid oažžut gokčojuvvot. Jus luonddu biologalaš šláddjivuoda, eanadatlaš geologalaš šláddjivuoda ja ekologalaš proseassaid ii

gáhtte, de sámi kultuvrra vuodđu gáržu. Dat čuovvu maid luonddušláddjivuodálaga §§ 1 ja 4. Rievdaduvvon geavaheami váikkuhusaid biologalaš šláddjivuhtii, eanadatlaš geologalaš šláddjivuhtii ja ekologalaš proseassaide ferte danne árvvoštallat.

Plánaveahki čuoggá 5 b bustáva mielde ferte váikkuhusaid sosiokultuvrralaš beliide árvvoštallat. Plánaid váikkuhusaid sámegillii ferte árvvoštallat ja vuhtiiváldit. Sáhtta jurddašit ahte doaibmabidju sáhtta dagahit lasi sámegiel gelbbolašvuoda dahje ahte sámegiela dilli gozihuvvo. Dilálašvuodas gos sámi kultuvra lea deddojuvvon ja sámegiella lea hui rašši, maid sáhttet dagahit ahte luondduvuodu doaibmabidju mii árbevirolaš sámi geavaheami gáržžida, gos giella maid geavahuvvo, dagaha ahte sámegiella raššu vel eanet. Sosiálalaš geavahus ja árbevirolaš máhtu fievrredeapmi leat kultuvrii deatalaš elemeanttat. Jus sirddolašvuodas ja dahje sisapendelastin ii dáhpáhuva integreremiin báikkálaš sámi kultuvrralaš searvevuhtii, de dat sáhtta sosiálalaš geavahusaid raššudit mat muđui leat mielde báikegotti sámi kultuvrra bisuheamen. Dákkár integrerema eaktun lea dattege dávjá ahte guovllu sámi kultuvra lea nanus ja ii deddojuvvon. Dáid beliid ferte plánemis árvvoštallat.

Váikkuhusat ássanbáikái, báikegottiide ja buolvvaid gullevašvuhtii maid leat bealit maid plánemis ferte árvvoštallat. Ássanminstara leat dávjá fuolkevuodas, gullevašvuodas báikái ja fárrenminstara hábmen. Maiddái otna báidnet sogat sámi ássamiid, ja sámi gilážiid eanadagas sáhtta sogaid vuohttit. Soga luottat bargguid ja leahkima maŋis ovddidit maid gullevašvuodas báikkiide otna. Go ássanbáikkiid guodddá, de ii sohki šat dovdda seamma gullevašvuodas. Dállu, visttit ja eanadat šaddet dalle dávjá seamma deatalaččat. Dákkár gullevašvuodas lea danne ollugiidda deatalaš ággan dasa ahte doallat gitta soga ovdeš ássanbáikkis dahje ássansajis, ja dan geavahit astoáigeviessun ja astoáigeguovllun. Dákkár geavaheapmi sáhtta maid albmanahttit rievdaduvvon dahje ođasmahttojuvvon vuogi báikkiid áddet áigodatássansadjiin, heivehuvvon ođđaáiggi eallinvuohkái ja doibmii mii dietnasa buktá. Dat buktá kontinuehtta gullevašvuhtii ja ássanbáikki ja eanadaga geavaheapmái. Dákkár vuhtiiváldimiid ferte árvvoštallat. Plánamearrádusaid ja -njuolgadusaid ráhkadeapmi gieldaplána biedgguid ássama areálaoasis LNFR-avádagain berre dán vuhtiiváldit. Dán čuoggáš čujuhuvvo ahte dat guoská maid riddo- ja vuotnaguovlluide. Plána- ja huksenlaga § 11-4 nr. 5 b bustávva, gč, § 11-11, addá vejolašvuodas areála bidjat biedgguid viesso-, astoáigi- ja ealáhushukseimiidda. Mearrádus ii leat jurddašuvvon danin ahte eanet biedgguid viesso- ja bartahuksema luoitit go dássáži, ja galgá geavahuvvot dušše duohta biedgguid huksemii LNFR-avádagas. Vejolašvuodas biedgguid viesso- ja astoágehukseimi, maid ii sáhte atnit eanadoalu ja boazodoalu oassin, lea jurddašuvvon stivrenreaidun ovttaskas áššemeannudeamis.

Čuoggá 5 c bustávva konkretisere dárkileappot mo plánemiin sáhtta buriid bajásšaddanbirrasiid mánáide sihkkarastit ja daidda vejolašvuodas addit sámi kultuvrra ja identitehta bisuhit ja ovdánahttit. Dát čuokkis dievasmahtta stáhtalaš plánanjuolgadusaid nannen dihte mánáid ja nuoraid beroštumiid plánemis. Sámi mánáide ferte buriid ja olámuttolaš olgoareálaid beaivválaš aktivitehtii sihkkarastit. Stuorát gávpogiin ja čoahkkebáikkiin sáhttet stoahkan- ja deaivvadanbáikkiid leat áigeguovdil, gos sámi mánáide lea álki deaivvadit ja ovtastallat. Maiddái guovlluin gos sáhttet leat guhkes gaskkat mánáid gaskka, livččii vejolašvuodas oktasaš friija stoahkamii ja aktivitehtii deatalaš. Muhtun báikegottiin leat mánáid stoahkansajit guhká geavahuvvon, váikke sohka buolvvaid. Lea deatalaš ahte plánen dán vuhtiiváldá ja fuolaha ahte mánáid stoahkan ja aktivitehta bisuhuvvo dán guovlluin. Stoahkan- ja olgoguovlluid berre láchit ja hábmet nu ahte daid dovda ja dain leat sámi kulturdovdomearkkat. Čuoggá 5 c bustáva nubbi čuokkis deattuha ahte plánahábmen berre árvvoštallat gulahallanvejolašvuodas buolvvaid gaskka. Guovddáš dovdomearka sámi kultuvrras lea ahte máhtu ja árbevieruid fievrredeapmi dávjá dáhpáhuva geavatláš ovtastallamis buolvvaid gaskka. Plánen berre dili láchit nu ahte dan sáhtta joatkit. Dás sáhtta ovdamearka dihte leat sáhka das gosa mánáidgárddiid ja boarrásiid viesuid dahje boarrásiidsiiddaid nuppiid ektui cegge, ja das mo leat historjjálaš luottaid ektui ceggejuvvon nugo goahtesajiid, bivdosajiid ja geavahanguovlluid ektui nugo guollesajit ja sullasaččat.

Plánaveahki čuoggá 5 d bustávva oaivada dan guvlui ahte ođđa bartaguovlluid berre váldonjuolggadussan regulerenplána mielde ásahit. Infrastrukturdoaibmabijuid nugo geainnu, čázi, kloáhkka ja rávnnji, lea maid dákkár bartaguovlluide áigeguovdil hukset, ja daid berre regulerenplánaide mielde váldit. Jus dákkár infrastrukturdoaibmabijut aktualiserejuvvojit manjá go regulerenplána lea mearriduvvon ja bartaguovlu lea ásahuvvon, de berre njuolggadus leat ahte doaibmabijuid sáhtta doibmii bijat dušše regulerenrievdademiin ja ii dušše sierralobiin. Dát čuokkis lea mielde váldojuvvon iešguđet guovlluid vásihusaid vuodul, go earenoamážit geainnut barttaide ja bartaguovlluide leat ráhkaduvvon almmá plána haga ja ollu oktavuodain almmá lobi haga plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde. Huksen mii lea čohkkejuvvon nu bures go vejolaš konsentrerešii meahccegeavaheami vahága leaš dal boazodollui, eanadollui dahje bivdui čadnojuvvon. Go buot stuorát huksema lea gielddaplána areálaosiin stivrejuvvon, de dat sihkkarastá sihke viiddis mieldeváikkuheami, ollislaš árvvoštallamiid ja diehttevašvuoda.

Plánaveahki čuoggá 5 e bustávva čujuha ahte plánemis ferte sámi báikkiid vuhtiiváldit main lea earenoamáš historjjálaš mearkkašupmi sihke historjjálaččat, muhto maiddá otná geavahanárvvu geažil ja boahttevaš buolvvaide buorrin. Kulturमितolága § 3:s čuovvu ahte ii sáhte kulturमितolága § 4 mielde doaibmabijuid johtui bidjat mat heivetmeahttumit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittuid sáhttet billistit. Galgá seamma láhkai vuhtiiváldit báikkálaš oainnu das mo iešguđet doaibmabijut kulturhistorjjálaš deatálaš sajiide váikkuhit. Vaikke vel doaibmabidju ii dagat njuolga fysalaš billisteami, de sáhtta doaibmabidju čuohcat nu ahte dan ropmin atná kulturmuittuin.